

***Sidžili kadije kaze Novi Pazar od 1766. do
1768. godine, s osmansko-turskoga jezika preveo i
obradio Ahmed S. Aličić, Novi Pazar- Sarajevo,
2012, 211 s., 32 cm.***

Hatice Oruç*

15.yüzyılın ortalarından itibaren Bosna sancağının (16.yüzyıl sonlarında eyalet) kazalarından biri olan Yeni Pazar (Novi Pazar)'ın 1766-1768 tarihlerini kapsayan kadı sicilleri Bosnalı tarihçi Ahmed S. Aličić¹ tarafından hazırlanmış ve neşr edilmiştir. Eserin yayını 2012 yılında Novi Pazar'da Ras Tarih Arşivi (Istorijski arhiv "Ras") ve Saraybosna Tarih Arşivi (Historijski arhiv Sarajevo)'nin işbirliği ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)'nın maddi desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Eser TİKA Belgrad koordinatörü Dr. Gökçen Kalkan'ın takdim yazısı ile başlamakta ve bunu "Yayıncının Sözü" başlığı altında Zoran Popović ile Haris Zaimović'in birlikte hazırladıkları Boşnakça, Sırpça, Türkçe, İngilizce takdim yazısı takip etmektedir. Kadılık, kadı ve sicil hakkında temel bilgiler içeren Giriş, Sejdalija Gusić ve Enver Ujkanović imzalıdır.

Eserin devamında önce sicillerin Boşnakça tercümesi (s.29-107), ardından faksimile baskısı (s.111-142) ve nihayet Türkçe transkripsiyonuna (s.145-196) yer verilmiştir. Ahmed Aličić, Boşnakça çeviri kısmında, Osmanlı Devleti'nin işleyişine dair bilgisi olmayan okuyucuya kolaylık sağlamak adına terim ve deyimler üzerine dipnotlarla açıklayıcı bilgiler vermiş ve yorumlar yapmıştır. Bunun yanında yine aynı amaca yönelik kısa bir sözlük de eserin sonuna ilave edilmiştir (s.197-211).

Yayına bahis sicil, Yeni Pazar kazası ve bölgeye ait bilinen tek sicildir ve Ras Tarih Arşivi'nde bulunmaktadır. Aslında bütün halde olmayıp, sadece 1766 ve 1768 yıllarına ait sicillerin dağınık haldeki parçalarıdır (referans no: IARNP ZDOJ, f.1, p.1-2). İki ayrı parça halinde olduklarından yayın esnasında bu

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü,
e-mail: horuc@ankara.edu.tr

¹ Bu yazı basım aşamasında iken sayın hocam Ahmed S. Aličić'in 12.08.2014 tarihinde vefat ettiği haberi ulaşmıştır. Kendisine Allah'tan rahmet, ailesine, tarih camiasına ve Bosna Hersek halkına baş sağlığı diliyorum.

hususla dikkat edilmiş ve H.1179-1180/M.1766 tarihli kayıtlar Sidzil I ve H.1181/M. 1767-68 tarihli kayıtlar ise Sidzil II başlığı altında ele alınmıştır. Orijinal halinde, sayfa numaralarının karışık olması, yayın esnasında yeniden sayfalandırma yapmayı gerekli kılmıştır. Ayrıca her bir belgeye de yazar tarafından birer sıra sayısı verilmiştir. Sicil I, 11 varak (22 sayfa) ve 45 belge; Sicil II, 18 varak (36 sayfa) ve 33 belgeden oluşmaktadır. Bu belgeler arasında kadı tarafından tanzim edilen hüccet, îlam, ma'rûz, mürâsele, muhallefât defteri, kefâlet defterleri gibi belgelerin yanında, sultan ve devlet ricali tarafından kadıya hitaben gönderilmiş bulunan ferman, berat ve buyuruldular da yer almaktadır. İkinci grup belgelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Belgelerde, Karadağ civarında isyan ve eşkıyalık üzere olan kabilelerin ya da başkaca eşkıyaların bölgede huzur ve nizama, halkın güvenliğine mugayir davranışlarına karşı alınacak tedbirler; timâr tahsis ve tevcihi; kazadan toplanan imdâd-ı hazariyye vergisinin taksit-i sayfiyye ya da taksit-i şitâsının ödenmesi; Bosna eyaletinin 18 kalesine erzak temin ve tedariki; miri için koyun ve keçi satın alımında karşılaşılan bazı problemler; duhan tüccarının vergi ödememek için gizlice satış yapmalarını engellemek için alınacak tedbirler ve duhan gümrüklerinin kurulması; Yeni Pazar kalesinin tamir ve onarımı; Bosna kazalarında ve dolayısıyla Yeni Pazar ve civarında yaşayan halkın birbirlerine kefil olmaları gibi çeşitli konular yer almaktadır. İstanbul'dan gönderilen Yeni Pazar ve civarının metropoliti ile ilgili olan berat kayıtları ise bölgede Ortodoks kilise yaşantısı hakkında önemli belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim buradaki her bir belge, özellikle Yeni Pazar kazasına ait başka bir sicil daha mevcut olmadığından, dönemin idarî, sosyal ve ekonomik hayatının tasviri açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla büyük bir emek sonucu ortaya çıkmış olan bu yayın hem bölge tarihi hem genel anlamda Osmanlı tarihi çalışmaları adına büyük bir katkı sağlamaktadır. Ancak, Aladin Husiç'in, yazmış olduğu tanıtım yazısında dikkat çektiği bir husus, esere büyük bir gölge düşürmektedir. Aynı zamanda söz konusu bu yayının raportörlerinden biri olan Husiç bu hususu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“Bu tanıtım yazısının sonunda iki şeyi belirtmek isterim. İlki bu yayının teknik olarak iyi bir şekilde hazırlanmış olması ile ilgilidir. Bu açıdan, kitap Osmanlı kaynaklarının nasıl yayınlanması gerektiği konusunda örnek olabilir. Maalesef, ikincisi bu kitabın tüm iyi niteliklerini gölgede bırakacak anlaşılmasız bir tutum ile ilgilidir. Bu açıdan kitap hiçbir suretle örnek olarak alınmamalıdır ve bilim camiasının genel menfaatine olarak bu beklenmedik olaya dikkat çekmek istiyorum. Tamamen yayın kurulunun isteği ile yazar Ahmed S. Aliç'in bu yayın için yazmış olduğu 30 sayfalık Giriş atılmıştır. İsmimin raportörler arasında bulunmasından dolayı, anlaşılması imkânsız ve sebeplerine girmek istemeyeceğim oldukça keyfi bir uygulamanın mevzu bahis olduğunu söyleme hakkına sahibim. Böyle bir tutuma gerekçe bulunması halinde dahi, yazarın atılmış olan

Giriş'inden tamamen ve birebir iki sayfanın (s. 17 ve 18, A4 formatında) alınarak, dört sayfa şeklinde Sejdaliya Gusić ve Enver Ujkanović'in kendi bilimsel çalışmalarını gibi imzalamış olmaları durumu çok daha kötü ve sıkıntılı bir hale sokmaktadır. Bu şekilde söz konusu yazarlar kendi Giriş'lerinin yarından çoğunu Ahmed Aličić'in atılmış olan Giriş'inden almışlar ve kendi bilimsel çalışmaları olarak imzalamışlardır. Burada, tabii ki, başka birinin fikri mülkiyetini ihlal ve sahiplenme fiili söz konusudur ve bu herhangi bir faaliyet sahasında ve özellikle bilimde asla müsamaha gösterilemez bir durumdur. Bu durum, gerçekte sicillerin kaliteli baskısına ve bizde ve dünyada tanınmış bir Osmanist ve tarihçi olan Ahmed S. Aličić'in fevkalade önemli bilimsel projesine leke sürmektedir. Asıl Giriş'in kısımlarını kendilerininmiş gibi imzalayan söz konusu hazırlayanların bu cüretkar kararlarının arkasındaki itici güç her ne olursa olsun, onların bu tutumları Ahmed Aličić'in genel olarak tarih ilmine ve özelden Osmanlı tarihine yapmış olduğu büyük katkıyı hiç bir şekilde küçültemez. Bu katkı o kadar uzun ve iyi bina edilmiştir ki, bu yolla yıkılması mümkün değildir.”²

Sonuç olarak, Giriş yazısı etrafında gelişen hadise sebebiyle üzerine düşen gölge haric tutulduğunda, yayının içerik ve teknik özellikleri üzere başarılı ve örnek bir çalışma olduğu muhakkaktır. Böylece, bölgenin idarî, sosyal, ekonomik vs. çeşitli sahalarında yapılacak tarihî araştırmalar açısından önemli bir kaynak araştırmacıların ve tarih meraklılarının hizmetine sunulmuştur. Yayının Osmanlıca belgeleri okuma ve yorumlama konusunda sadece Bosna'da değil eski Yugoslavya topraklarının genelinde sayılı bilim adamlarından biri olan Ahmed Aličić tarafından hazırlanmış olması ve söz konusu sicil bölgeye ait mevcut tek sicil olması yayına ayrı bir önem katmaktadır.

² Aladin Husić, “Sidžili kadije kaze Novi Pazar od 1766. do 1768. godine, s osmansko-turskoga jezika preveo i obradio Ahmed S. Aličić, Istorijski arhiv “Ras” Historijski arhiv Sarajevo, Novi Pazar- Sarajevo, 2012, 211 str.”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 62/2012, Sarajevo 2013, 295.